

ROMANTİZMDEN AVANGARDA MODERN ŞİİR

Mehmet Akif Çetin

Octavio Paz'ın 1996 yılında Can Yayınlarından çıkan ve uzun süredir baskısı bulunmayan *Çamurdan Doğanlar: Romantizmden Avangarda Modern Şiir* isimli kitabı, 2020 yılının Eylül ayında Ketebe Yayınları tarafından Kemal Atakay çevirisi ile yeniden yayımlandı.

Octavio Paz'ın verdiği Norton Konferansları'ndan oluşan kitap; "Kendisine Karşı Bir Gelenek", "Geleceğin Başkaldırısı", "Çamurdan Doğanlar", "Analoji ve İroni", "Çeviri ve Eğretileme", "Halkanın Kapanması" başlıklarını taşıyan altı ana bölümden oluşuyor.

Çamurdan Doğanlar'a yazdığı ön sözde Octavio Paz, daha önce yayımlanmış olan *Yay ve Lir* isimli kitabında "Şiir Nedir?", "Şiir ne söyler?", "Şiir ileteceklerini nasıl iletir?" sorularına yanıt aradığını söyler. *Çamurdan Doğanlar*'a gelince bu kitapta Paz'ın yapmak istediği şey kendisinin de belirttiği gibi- geçmişte *Yay ve Lir*'de ele aldığı "Şiir ileteceklerini nasıl iletir?" sorusuna geniş bir biçimde cevap aramaktır.

"Kendisine Karşı Bir Gelenek" başlığını taşıyan birinci bölümde Paz, modern bir geleneğin mümkün olup olmadığını sorgulamaya koyulur. Başlangıçta bir oksimoron örneği olarak değerlendirilebilecek olan "modern gelenek" ifadesi, aslında zannedildiği gibi çelişkili bir durum değildir çünkü "19. yüzyılın başından itibaren modernlik bir gelenek olarak adlandırılmış ve yadsıma, değişimin ayrıcalıklı bir biçimi olarak değerlendirilmiştir."¹ (s. 13) Paz'ın de-

diği gibi, modernliğin temel belirleyenlerinden biri "yadsıma" ise öncelini reddederek ortaya çıkan tüm modern sanat akımları büyük bir yadsıma geleneğinin parçasıdır. Ayrıca ona göre geleneği reddetmek ancak bir geleneğe dâhil olmak ile mümkündür. Geleneğin parçası olan yazar veya şair, bir süre sonra kaçınılmaz olarak onu sorgulamaya koyulur. "İnsan bir kez bir geleneğe ait olduğunu fark ettiğinde, örtük olarak o gelenekten farklı olduğunu bilir. Bu bilgi onu er geç, geleneği sorgulamaya, incelemeye ve bazen yadsımaya zorlar." (s. 21) Dolayısıyla eleştirel olan ve öncellerine birer reddiye olarak ortaya çıkan avangart akımlar "gelenek dışı" değildir. Aksine modern sanat akımları bizzat geleneğin içinden doğmaktadır.

Octavio Paz, modernliğin zamansal bir nitelikleme olmadığını belirtir. Ona göre

1 Yazıdaki tüm alıntılar, *Çamurdan Doğanlar: Romantizmden Avangarda Modern Şiir* (Paz, 2020) isimli kitaptan yapılmıştır. Bu yüzden

metin içinde yer alan diğer alıntılarda yalnızca sayfa numarası verilmiştir.

“modern olan”, içinde yaşadığımız dönem veya yaşadığımız döneme yakın bir zaman aralığı değildir: “Ne kadar tarihsel çağ varsa, o kadar ‘modern dönem’ vardır. Gene de, bizimki dışında hiçbir toplum gerçekte kendini ‘modern’ olarak adlandırmamıştır.” (s. 33) “Geleceğin Başkaldırısı” başlıklı ikinci bölüm; “modern” olanın ne olduğunun sorgulanmasına, sekülerleşmeye, değişen Tanrı ve zaman düşüncesine, modernizmin devrimci yönüne ve modernizmin barındırdığı çelişiklere ayrılmıştır.

Paz’a göre modern çağın en önemli özelliği, onun eleştirel kültür üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Modern olan; eleştiriyi ilk olarak kendinden önce gelenlere, ardından içinde bulunduğu çağa ve sonunda kendine yöneltilir. Eleştirinin modern çağdaki ağırlığına ve kurucu niteliğine dikkat çeken Paz, modern çağı “eleştirel çağ” olarak adlandırmaktadır:

“Eleştirel bir çağa uygun olarak, modern edebiyat eleştirel bir edebiyattır. Ama yakından bakıldığında, modern şiirin modernliği paradoksal görünür. Modern edebiyat, en güçlü ve en karakteristik eserlerinde -romantiklerden sür-realistlere uzanan geleneği düşünün-tutkuyla modern çağı reddeder.” (s. 47)

Paz, modernitenin temel niteliğinin “yadsıma” olduğunu ileri sürer. Ona göre modern olan, bir süre sonra kaçınılmaz olarak kendisini de yadsıyacaktır çünkü modernizmin “tek ilkesi, bütün ilkelerin yadsınmasıdır, sürekli değişimdir.” (s. 17)

Octavio Paz, modern zamanlarda neredeyse bir tutku ve saplantıya dönüşmüş olan “değişim” arzusunun kaynağının ve değişim arzusu sonucunda ortaya çıkan modern akımların tarihsel çıkış noktasının romantizm olduğunu ifade eder. Romantizm, ona göre ilk büyük

kopuştur ve sonrasında onu takip eden akımlar bir “değişim estetiği” meydana getirmişlerdir. Paz’a göre “Romantik şiir, yalnızca bir üsluplar değişimi değil, bir inançlar değişimiydi. Bu, onu geçmişin öteki akımlarından kökten ayıran şeydir.” (s. 80) Paz; 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan modern sanat akımlarını, romantizmin başlattığı kopuşun radikal bir devamı olarak görür. Deyim yerindeyse romantizm, değişim talepleri ile surda bir gedik açmış; ardından gelen sanat akımları ve özellikle Paz’ın avangart olarak nitelediği modern akımlar, o gediği büyütmüşlerdir. Paz, ayrıca romantizm ve avangart akımlar arasındaki benzerliklere dikkat çeker. Ona göre, “Romantizm gibi avangard da, yalnızca bir estetik ve bir dil değildi, aynı zamanda erotik ve siyasal değerlendirme çerçevesiydi, bir dünya görüşü, bir eylemdi: Bir yaşam tarzı.” (s. 124)

Paz, avangart sanat akımlarının bir ulusa mal edilemeyeceğini vurgular çünkü avangart “kozmpolit ve çok dilli”dir. (s. 139) Paz; buna örnek olarak bir İtalyan olan Marinetti’nin manifestolarını Fransızca yazmasını, Duchamp’ın yapıtlarını New York’ta sergilemesini ve dadaistlerden Huelsenbeck’in Alman, Tzara’nın Rumen, Jean Arp’ın Fransız-Alsaceli, Francis Picabia’nın Fransız-Kübalı oluşunu gösterir. 20. yüzyılın başında ortaya çıkan, geleneği yadsıyan, sanat eserinin ne olduğunu yeniden sorgulayan, çoğu zaman geçmişe yönelik “öfke” duyan ve çoğunlukla kısa süreli bir ömre sahip olan avangart akımlar; Paz’ın belirttiği gibi, kısa süre içinde kendi sınırları ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Diğer bir ifadeyle avangart akımlar, doğal sınırlarına diğer sanat akımlarından çok daha kısa sürede ulaşmışlardır. Paz’a göre avangart olan, doğası gereği uzun süre varlık gösteremez. Mevcut sanat

anlayışından radikal bir kopuş sonucu ortaya çıkan bu akımlar, “kısa sürede sanatçıyı sanatının ya da yeteneğinin sınırlarıyla yüz yüze getirir.” (s. 136) Paz’ın belirttiği gibi bu yüzden Picasso birkaç senede kübizmin olanaklarını tüketmiş, Pound’un “imgecilik” serüveni kısa sürmüştü, Chirico “akademik resim”den vazgeçmiştir. Tüm bunlara karşın avangart, uzun süren etki gücüne sahip olmuştur. 20. yüzyılda “değişimin hızlanması ve ekollerle eğilimlerin sayıca artması, iki beklenmedik sonucu ortaya çıkarmıştır: Biri, değişim ve kopuş geleneği zayıflatır, öteki ise ‘sanat eseri’ fikrini.” (s. 137)

Çamurdan Doğanlar’da Paz, romantizm ile birlikte ortaya çıkan değişim este-

tiğini ve bunun sonuçlarını Batı edebiyatları üzerinden tartışır. Modern şiir bağlamında Batı dünyasının ortaya koyduğu edebî üretimleri bir bütün olarak gören Paz’ın yapıtında; bu yüzden Novalis, Rousseau, Coleridge, Bataille, Wordsworth, Nerval, Apollinaire, Pessoa, Yeats, Rilke, Blake, Mallarmé, Baudelaire, Whitman, Rubén Darío, Lugones, Antonio Machado, José Martí ve Keats gibi farklı ülkelerden ve coğrafyalardan pek çok sanatçının ismiyle karşılaşmak mümkündür.

Kaynaklar

Paz, Octavio, *Çamurdan Doğanlar: Romantizmden Avangarda Modern Şiir*, Çev.: Kemal Atakay, Ketebe Yayınları, İstanbul 2020.